

ELFSYSSLE

(SÖDRA BOHUS-LÄN)

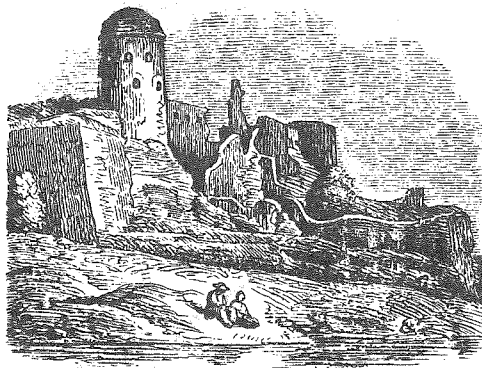
HISTORISKA MINNEN,

SAMLADE UR SÅ VÄL ÄLDRE SOM NYARE VERK OCH URKUNDER.

MED AFBILDNINGAR AF DE MÄRKVÄRDIGASTE FORNLEMNINGAR, HISTORISKA STÄLLEN, M. M.

AF

G. BRUSEWITZ.

Andra hafva i sådana monumenter velåt se minnesvårdar öfver i en-vige fallna kämpar, då den segrandes hvilostad utmärkts med en högre sten, t. ex. i det s. k. "Starkatheri trophæum, nära Laholm, som är nästan alldeles lika det nu beskrifna och visar likaledes samma stenarnes skefva ställning mot hvarandra, som hithörande planritning äfvensom den på sid. 124 utvisa.

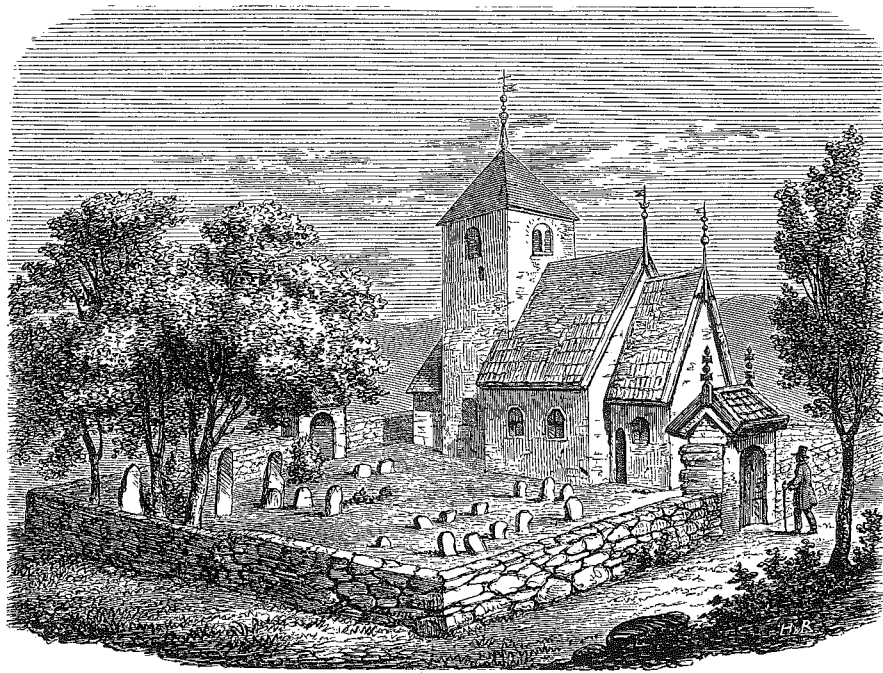
Söder härifrån ser man en höjd, i hvilken hjeltens häst säges ligga jordad. Dock tyckes högen vara för kolossal för att vara af menniskohand uppkastad, isynnerhet om det endast skett för en död hästs skull: men jag har funnit andra smärre grifhöggar ofvanpå densamma, i den lummiga skogsdunge, som pryder högens hjessa.

Den, som för sitt nöjes skull reser i dessa trakter, bör från Grösbyn låta föra sig till den s. k. "Staffans grotta". Dit upp leder en smal stig från vägen, som gick till den förra Ueklums kyrka. Stället egnar sig icke till afteckning. På den smala stigen kommer man fram till en utskjutande del af berget, formerande liksom en liten altan i halfcirkelform, och ett säte, troligen af menniskohand danadt, går längs klippväggen. En nu mera afliden prestman från Skredsvik, som antingen härom uppfångat någon tradition, eller på annat sätt fått underrättelse om grottans tillvaro, uppsökte den för cirka 20 år sedan. Kanske är namnet "Staffans grotta" misstag och bör vara Halvards; men den underrättelse som här om meddelades mig af en trovärdig person lydde, att "Staffan" härifrån predikat för folket. Man erfar en upplyftande känsla, då man befinner sig uppe på denna luftiga balkong, och skådar utåt den nedanför liggande slätten, der man kan tänka sig en kompakt massa af lyssnande åhörare. Men det fordras en stark thordöns-röst för att härifrån låta höra sig. Platsen hade anstått Christus, vid det tillfälle då han höll sin herrliga bergspredikan. Nedanföre synes Ueklums gamla, nu öfvergifna kyrkogård. Ett enda stenblock ligger qvar efter kyrkan och derpå står årtalet 1782. Den var dock mycket äldre och hade inga fenster på norra sidan, som fallet är med de äldsta kyrkorna. Hela norra väggen lutade så starkt utåt, att den måst stödjas med trästockar. En gammal solskifva, märkt med årtalet 1656, var det enda anmärkningsvärda, som vid nedrifvandet påträffades: den förvaras nu i den nya kyrkan, som ligger rätt täckt vid landsvägen och pryder sin plats.

De nu sednast uppräknade sju socknar utgöra **Inlands Nordre Härad.**

Den under sista åren nedrifna och ombyggda **Grinnereds** kyrka, fordom kallad "Grindarrjodr," var så gammal att man om den berättat samma sägen, som om åtskilliga andra urgamla kyrkor, att dess församling i digerdöden dött ut och kyrkan, bortglömd, blifvit öfvervuxen af hög

timmerskog, tills det en vacker dag hände att en jägare, som bortskjutit sin sista pil, under letande efter densamma råkade komma dit. Tro det

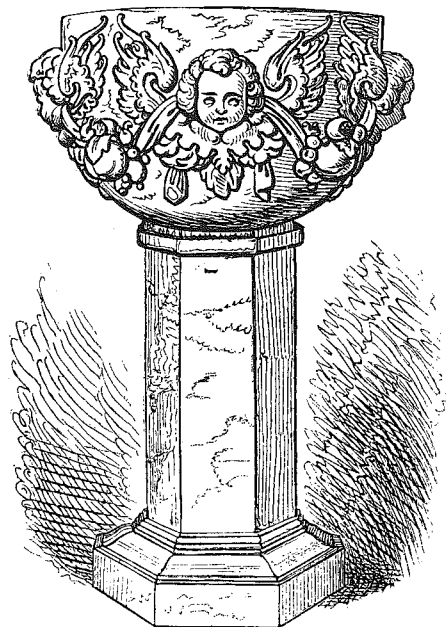
eho som vill! Låtom oss nu höra hvad Ödman om den skref, för öfver hundra år sedan: "Grinneröds kyrka, S. Olof kallad, var i början så fattig, att, enär hon var uppbyggd, fanns intet att göra dörrar utaf, utan boskapen lopp in om sommaren, hvilket bevekta folket att gifva till kyrkan, och som många voro sjöfarande, och då de lofvat något till kyrkan, blifvit ur sjöröd räddade, blef den till slut en offer-kyrka, dit gäfvor ingingo från alla orter, liksom till Nödinge kyrka i Starkareds gäll, så att hvar midsommarsdag öppnas blocken (offerkistan) af vederbörande pastor och kyrko-inspektör, hvarutur de, nu i långliga tider, fått ansenligt till kyrkans prydnad och vidmakthållande, så att hon nu ser bäst ut och är rikast bland alla i gället, både i anseende till tornet och kyrkvallen, med bräd-tak. Dock minskas offret årligen, att icke gifves hälften mot tillförene, sen man vid visitationer sökt förekomma all vidskepelse".

Denna, på Ödmans tid, så rika och herrliga kyrkas utseende, då jag 1857 besökte densamma, visar den bifogade afbildningen. Sådan den då var, med remnade, rasfärdiga murar, kan man icke beskylla vederbörande för otillbörligt nybyggnadsbegär. Med sina höga, skarpa takåsar, försedda med grannt zirade väderflöjlar öfver gaflarne, med långhuset i särskild byggnad och chqret dertill annexeradt, med sin smala chordörr och

sitt torn, hvars gluggar tydligen röjde att de förr varit byggda på romanskt sätt, och haft en liten stenpelare midt i gluggen, hade den ett alldeles medeltidsmässigt utseende, som blott stördes af de, i sednare tider ut-huggna, fensteröppningarna. **Kyrkogården** var besatt med genuina bauta-stenar, alldeles som en forntida valplats, men de voro troligen nedflyttade från den hedniska grifteplats, om hvilken snart blir fråga. Inuti var kyrkan ganska trång, och straxt invid chordörren satt, i väggen inmurad, den förutnämnda offerkistan, som inbringat kyrkan sådana rikedomar.

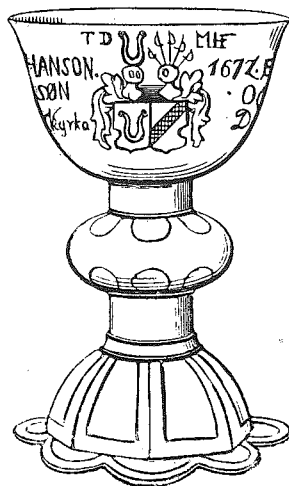
Den gamla **altarprydnaden**, som i den nya kyrkan bibehållits, är visserligen rå, men dock bland de bättre i länet. Den föreställer, i förgyllda figurer på blå botten, en man på knä framför frälsaren och bakom denne sednare två apostlar. Förklaringen är bifogad med dessa ord: "Af 10 spedalske mänd som blefne hulpne fantts alleenisse En som gaff Gud äre. hoos Luc. 17 cap. Anno 1672". —

Ett i sin väg ganska vackert konststycke är kyrkans **dopfont** af sten,

som, enligt hvad dess styl utvisar (se ofvanstående afbildning), förskrifver sig från slutet af sextonde eller förra hälften af sjuttonde seklet. Cherubshufvudena och frukterne äro förgyllda, vingarne och draperierna försilfrade, sjelfva skålen marmorerad, 16 tum hög, 22 $\frac{1}{2}$ tum i diameter, fotstyc- ket 1 aln 2 $\frac{1}{2}$ tum högt och åttkantigt. Det hela, rikt och smakfullt till utseende, är ett vackert specimen af den styl, som i södern uppstod under ofvannämnde sekler.

På kort afstånd från prestgården ligger Skällebred, hvarest den ädla fru **Margaretha Hvitfeldt** föddes den 3 November 1608. Vid gården fanns förr, enligt Holmberg, en ensam sal eller gästbudshus af omkring 15 alnars bredd samt betydlig höjd, invändigt prydd med gipsornamenter och oljemålning. Och i prestgården förvaras den af henne och hennes man, Thomas Dyre, gifna **Socknebuds-kalk**, som jag här nedan aftecknat. Den

är af silfver, $4 \frac{1}{4}$ tum hög, diametern $2 \frac{1}{2}$ tum, invändigt förgylld och utvändigt ser man på den graverade det äkta parets vapen, med hosstående initialer T. D. och MHF. samt underst:

"1672 . Er . Denne . Sognebus . Kalk . Gjort . Af . Claus . Hansön.

. oc . Först . Brugt . Af . H Christen . Pedersön .

Denna , Kalk , til , Hör Grenneröds , Kyrka"

Grinnereds nya kyrka, liggande på samma plats der den gamla låg, och försedd med trappgafladt torn, gör heder åt sockenboarnes smak, och en tröst för konstvännen är, att här slippa återse den eljest stereotypa formen för våra landtkyrkor.

Tätt utanför östra kyrkogårdsmuren reser sig en sandbacke, och ofvanpå denne throna åtskilliga hedna grifhöggar, af hvilka nu blott en enda har sin vårdprydnad i behåll. Flera bautastenar, som förr här funnits, äro af de christna plundrade och stodo förr i leder på deras grifter, (se teckningen sid. 131) men äro nu använda vid kyrkans nybyggnad. Öster ut härifrån är ett ställe, der man ser märken efter jordbruk, från en längesedan förgången tid, nemligen åkerdiken, öfver hvilka leder en väg, på sådant sätt, att man tydligen inser att dikena funnits förr än vägen anlades. Sägen är, att odlingarna förskrifva sig från tiden före digerdöden, men, enligt andra, är dock vägen icke äldre än sedan Carl XII:s tid,

som lät anlägga den, under sitt norska fälttåg, för att på densamma transportera kanoner och ammunition.

Ljungs kyrka ("Lyng") är icke intressant för annat än sitt särdeles pittoreska läge vid utloppet af en å. Dess s. k. **dopfont** är visserligen af sten, med en ranka längs öfra listen, men endast afsedd att bära ett dopbäcken, och således från en nyare tid.

Vid åns utlopp, på en höjd, med vidsträckt utsigt öfver Ljungs kilen, stå **tvenne ansenliga bautastonar**, rakt i norr och söder från hyarandra, den nordre $4\frac{1}{2}$ aln hög, $1\frac{1}{2}$ aln bred, den sydlige 4 alnar hög, $1\frac{1}{2}$ aln bred. Å ömse sidor om den nordlige stå 3 lägre men bredare stenflisor, i den ställning att man genast inser att det hela, i sitt oskadade skick, varit en **skeppssättning**, hvilket ock passar bra till utsigten öfver sjön, den begräfne vikingens älsklings-anblick. Än flera stenvårdar hafva troligen funnits, men, vid fältets odling, blifvit borttagna.

Vid det straxt intill kyrkan liggande **Ljungs kaptens-boställe**, ser man en ristning i bergshällen af detta kuriösa utseende:

CXII

L I U N G

σ τ ι ε ρ ν μ α ν ν ε ρ σ .

Ab anno

1700 — 1844

CXIV

hvilken lärda inskrift — ty det är ju både latin och grekiska — skall betyda att från Carl XII:s tid till Carl XIV:s, från 1700 till 1844, således i 144 år har Ljungs boställe disponerats af släkten v. Stjernmans ättmän. Här hade varit ett passande tillfälle att anbringa en vacker runslinga!

Gullborg skulle, enligt Holmberg, vara en "borglemning" invid gränsen af Fräke härad (allmogen säger den ligga inom Ljungs socken) der, i urminnes tid, en konung Fracke, som gifvit häradet sitt namn, under vintrarne residerat. Jag har låtit ledsaga mig dit. Det är ett på alla sidor tvärbrant och oangripligt berg, erinrande om vissa bergsfästen i saxiska Schweiz och Tyrolen. Blott på ett enda håll befinnes en liknelse till uppgång, fylld, möjligtvis af människohänder, med nedvräta stora stenar, så att man, dock med fara att bryta både armar och ben, kan komma dit upp — huru svårt vore det icke då, om man tillika måste skåda uppåt, mot en ofvanifrån stenkastande fiende. Der uppe finnes ingenting, som erinrar om der fordom existerande människoboningar; men, på en svagare punkt, finner man ett utsprång anlagdt, ett slags "guaite". En dylik finnes äfven ofvanför ravinen, båda tydligen beräknade på att derifrån nedvräka stenar öfver angriparne. Jag finner föga troligt att, en-